

LA ROCA DELS ERMITANS (SANT MATEU, CASTELLÓ)

RESUM.

Amb la conquesta cristiana els eremites s'estengueren per les noves terres; racons solitaris, amb fonts i medis de vida propers, eren buscats per aquelles gents. A les nostres comarques el millor exemple d'eremitori, per ara, és la Roca dels Ermitans, a Sant Mateu, i a ella va dedicat el treball que segueix.

RESUMEN

A raíz de la conquista cristiana en el Siglo XIII, los ermitaños se extendieron por estas nuevas tierras; rincones solitarios, cuevas con fuentes y medios de vida propios, eran buscados por aquellas gentes. En nuestras comarcas el mejor ejemplo conocido, por ahora, es la Roca dels Ermitans, en San Mateo y a ella va dedicado lo que se ha escrito a continuación.

* * * * *

Indrets arrezerats, apartats de llocs de poblament i amb font propera eren els llocs cercats per les gents religioses que buscaven la solitud per a fer vida contemplativa i penitència. D'aquells no en falten a les nostres comarques i despulles, indicis materials i toponímia denoten la presència de solitaris religiosos, sobretot en temps medievals. Per raons òbvies és possible que la presència d'eremites a la nostra terra s'iniciés en la segona meitat del segle XIII. Testimonis documentals, encara que siga indirectes, se'n coneixen des de 1362 (M.B., 1920).

Així, a més de llocs on hi ha indicis d'eremitoris com són el Cingle de l'Ermita d'Albocàsser, els voltans de la Balma, a Sorita, probablement, Las Cuevas del Sargal de Viver, etc, la toponímia indica alguns punts que caldria investigar, como són la raconada de les Ermites, a Borriol, i les Ermites, a Xodos, on alguna pobra despulla trobada en cavitats de la zona podria ser deixalla dels eremites que poblarien l'indret.

Per altra part de 1369 és l'edificació de l'ermita de Sant Pere, aleshores també dels sants Honorat i Alex, a Traiguera, a cura del frare franciscà Berenguer Cabot però sota l'autoritat del rector traigueraí (Ferrerres, Llatje, 1986). La seua ubicació sobre l'avenc del mateix nom podria no ser casual i el triar aquest lloc, alt i solitari, entre la població i La Jana, potser que indicara alguna utilitat religiosa anterior.

També seria probable l'ús de la Coveta de Sant Antoni, a Benicàssim, per anacoretes; el racó, retirat i agradós, té una bona font. Llorens de Clavell (Guinot, 1990) dóna alguna informació en aquest sentit que, encara que no és certa pel que fa al personatge que diu que l'habità, podria fonamentar-se en tradicions populars sobre eremites anònims.

Del segle XVI es coneix l'ocupació de la Cova d'en Tabusto (Benassal) per Josep Ribera, on farà vida eremítica, per a passar després a l'ermita de Sant Roc, al Coll d'en Timor, d'on serà el primer ermità.

Finalment del segle passat tenim el cas de la Cova del Frare, a Aín, habitada per un solitari que vivia de la caritat pública.

Però a les nostres comarques, per ara, el punt on hi ha més senyals i indicis de que fou un eremitori és la Roca dels Ermitans de Sant Mateu (1). Aquesta és un gran cingle de color rogenc, de forma corbada, orientat al S sobre el barranc

de la Ratlla, amb una cingla (2) a mitja altura on s'obren les cavitats que foren ocupades pel nucli d'eremites que poblà l'indret. L'altura màxima de la roca serà de poc menys del centenar de metres. Les extenses vessants de les muntanyes que formen el racó són pobríssimes en vegetació; la desforestació és total i les poques savines que hi ha encara accentuen més la impressió de paisatge desolat. A més hi ha argelagues, espígol, poliol, sahorija, algun ullastre, etc..

De les diferents ocupacions del racó de la Roca, de tan bona orientació, ben arrecerat i amb una fonteta, hi ha indicis eneolítics (Meseguer, 1989), medievals musulmans, etc.

Dades documentals dels ermitans no s'en coneixen. Solament els topònims que ixen en documents dels temps forals, com "el camí que va als ermitans" de 1362 i "el carreró dels ermitans" de 1371 (M. B., 1920), "la partida dels ermitans" de 1401 (Sánchez, 1985), "el camí dels ermitans" de 1581 (Robres, 1957) i "els pouets dels ermitans" de 1636 (Puig, 1948).

Segons mossén Betí en 1374 la majoria d'eremites passen a congregar-se en cases, amb el nom de Jerònims, sota obediència única i regla comuna, però creu que a Sant Mateu no hi hagué cap fundació, més que res per ser recient la de monestir de Predicadors, en 1359. Així pareix que ací en la Roca s'extingueixen sense arribar al cenobitisme, com passà en altres llocs.

Sobre el que resta de l'eremitori, ja en la cingla que travessa longitudinalment la Roca, d'esquerra a dreta, a més d'una possible tanca de pedra en sec, el primer indicatiu que trobem és una regata picada en la roca, de 70 cm; en trobem una altra de 33 cm, a 8,20 metres de l'anterior. Seguim avant i trobem la primera cavitat de 10,80 metres de la primera regata: té unes dimensions de 1,54 x 1,49 de boca, una profunditat de 5,50 i el sostre, en l'interior, a 1,95 m. d'altura màxima. Ací l'ample de la cingla és de 4,50 metres i està a 26 del peu del cingle. Té senyals abundants de condicionament: sobre la boca hi ha una regata de 2,25 metres per a desviar l'aigua en cas de pluja i contra ella, a l'esquerra, com un rebaix en forma de rectangle de 35 x 20 cm; hi ha zones de sòl rebaixades en la mateixa boca i dins, a la dreta; pel centre de la coveta hi ha el clotet d'una gorroneira i les senyals que ha deixat una baldella (3), la qual cosa permet deduir que s'obria cap a l'esquerra.

La Roca dels Ermitans amb la cavitat 3 i fabric 4

Si seguim avant, a 3,80 metres de la coveta hi ha una regata picada en la roca, feta com les altres per a drenar la cingla, ja que pel bussament desl estrats les aigües tendeixen a penetrar contra el pany. Té 1,30 metres de longitud.

A 6,70 metres de la cavitat tenim la 2. Alta a 1,35 metres sobre el peu, és ben accessible per uns graons naturals. Té unes dimensions de 3 metres de profunditat; té un clotet en el sòl, possiblement relacionat amb la porta i no s'observen més treballs en la roca. La cingla té un ample de 5 metres i l'altura sobre el peu del cingle és de 27.

De la 2 a la 3 no hi ha senyals en la roca. Entre les dues covetes hi ha un espai de 12,50 metres. La 3 s'obre a 1,30 metres sobre la cingla i té accés per graons naturals; les dimensions són de 5,25 metres de profunditat i el sostre a 1,90. L'ample de la cornisa és ací de 4,50 i la caiguda de 33 metres. Els treballs de condicionament són un rebaix a la dreta, contra la boca, dos clotets de gorroneja i una falca de baldella; per les senyals es veu que la porta s'obria a l'esquerra. En la coveta s'observen, a més, indicis de pintures en roig i ratlles fines serpentiformes, una creueta en negre, molt visibles en 1977 i ara quasi perdudes, i un conjunt de clotets picats en la roca inclinada, a l'esquerra.

Més avant, a 3,10 metres, hi ha una altra regateta de drenatge de 36 cm. A 6,70 metres de la coveta 3 hi ha un badall en alt, paredat parcialment. Més avant, a 13 metres, en el graó alt hi ha una piqueta quadrangular picada en la roca; té 43 cm de boca i forma troncopiramidal invertida. Li falta el costat de contra el pany, per on li arribava l'aigua que regalimava el roquer. A 16,30 metres hi ha un forat. A 18,10 metres en un estretiment de la cingla, que ací té 90 cm d'ample, hi ha una regateta de 17 cm, ja contra l'abric, i despulles d'obra de pedra i morter en una extensió de poc més d'un metre, les úniques que es troben en tota la cingla, feta segurament per a llevar-li perill al pas.

L'abric, la cavitat 4, la més gran del conjunt, s'inicia als 19 metres i si prenem la mida al centre de la cavitat, com en totes les anteriors, a 31,50 de la 3. Té unes dimensions de 25 metres d'ample i en penetra 7,80 de la visera al fons. El cingle té 25 metres de caiguda. Es ací on més senyals de condicionament trobem. En el petit graó sobre la cingla que limita l'abric hi ha una mena de rebaix semicircular de 93 x 52 cm i una lleugera depressió interior de 30 x 27, amb senyals de desgast, que pogué fer com de molinet; també en la mateixa vora, més avant, hi ha una clotxeta. Ja en segon terme hi ha senyals de rebaix del sòl, el clot per a falcar una baldella i un de gorroneja. Més a la dreta hi ha un altre rebaix en la roca i el clotet d'una gorroneja. Ja cap al final de la cavitat un altre clotet on encaixar l'aglà del polleguer i una regateta de 30 cm. Per l'extrem septentrional en el sòl hi ha un clotet i en la paret les senyals i treballs fets per a encaixar una porteta. En la roca del fons de l'abric hi ha huit forats i un rebaix fets per a falcar principalment cabirons, la qual cosa denota que hi hagué un pis, així com, amb les senyals de les portes, indiquen un pany exterior desaparegut completament. Els forats són de diversos tamany, entre 35 cm d'ample, 30 d'alt i 17 de penetració i 17 x 12 x 6,5 cm i estan fets entre 1,67 i 2,60 metres del sòl. En la zona de les falques hi ha restes abundants d'un pintat del pany rocós de color tostat; es noten les senyals deixades per la brotxa.

Si reprenem la seguida contra el mateix abric o cavitat 4 hi ha una nova regata de drenatge de 35 cm que desvia l'aigua que pugue córrer cap a l'abric.

A uns 35 metres de l'abric trobem un picat en forma d'angle recte, llarg, i una regata (segons la nota de 8.X 1978).

A uns 50 metres d'aquí hi ha la cavitat 5, constituïda per una coveta i un abric, sense senyals de treball.

Ja al final de la cingla, cap al N, hi ha com uns graons fets amb pedres en sec entre el pany rocós i un bloc. Aquest final el tenim a uns 80 metres de l'abric.

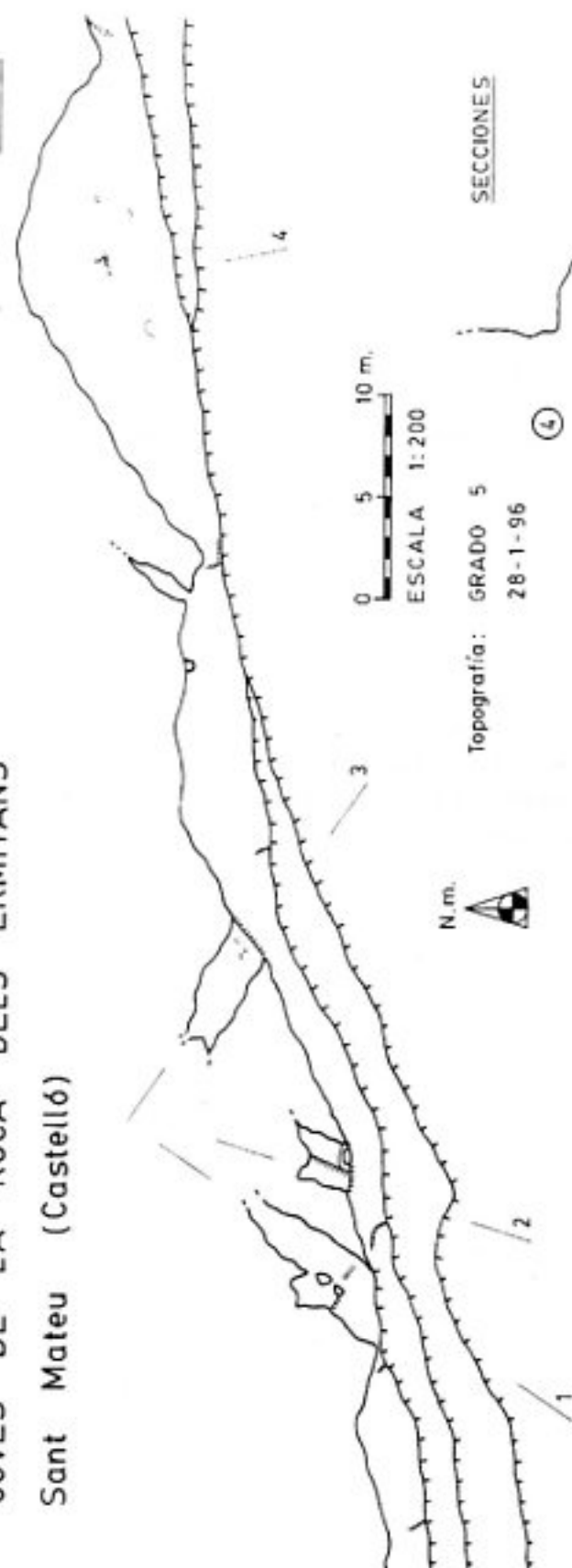
Al peu de la Roca, per on està la fonteta, hi ha més regates treballades en la roca; una, de 60 cm. de longitud i ben picada, està en el mateix punt on s'entolla l'aigua del petit manatíal.

Finalment pareix que les covetes de la Roca dels Ermitans feren d'habitatge, segurament a finals del segle passat i primers d'aquest, a una família, matrimoni i fills, segons es conta a Sant Mateu (4).

Josep Lluís VICIANO AGRAMUNT

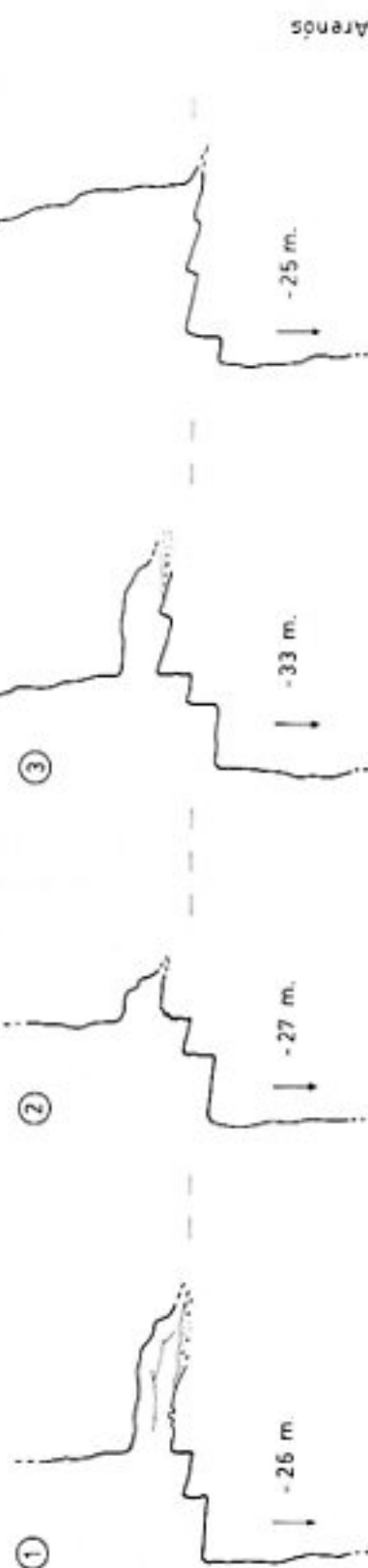
COVES DE LA ROCA DELS ERMITANS Sant Mateu (Castelló)

PLANTA

SECCIONES

Topografía: GRADO 5
28-1-96

J. Arenós

BIBLIOGRAFIA

FERRERES i NOS, Joan; LLATJE I BASET, Daniel

"Traiguera. Història documentada".
Publicacions del Centre d'Estudis del Maestrat, 5.
Setembre de 1986. Pàgs. 28 i 29.

GUINOT, Enric

"Història i imatge de Castelló en el 1700: la "crònica de Castelló" de Josep Llorens de Clavell".
Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura, LXVI Castelló, 1990. Pág. 27.

M.B. (Manuel BETI)

"La ermita de los Ángeles, I".
LOS ANGELES, año II, 14
13 febrer 1920, Pàgs. 13-15.

MESEGUER FOLCH, Vicente

"Antiguos símbolos y figuras antropomorfas en el Maestrat".
Segundas jornadas sobre arte y tradiciones populares en el Maestrazgo, 28, 29 y 30 de abril y 1 de mayo de 1989.
Centre d'Estudis del Maestrat. Pág. 133.

PUIG, Joan

"Canteros en Catí".
Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura, XXIV.
1948, Pág. 88.

ROBRES, Ramón

"Cosme Palma Fontes (¿1517-1585?), un valenciano en el Concilio de Trento".
Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura, XXXIII, 1957. Pág. 12.

SÁNCHEZ ALMELA, Elena

"El llibre de Privilegis de la Villa de Sant Mateu (1157-1512)".
Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Castellón. 1985. Pág. 349.

* * * *

NOTA 1. Les coordenades de la cavitat 3, punt central de les quatre topografiades, són:

U.T.M. X: 254700 Y: 4484810 Z: 658 m.s.n.m. Fus 31

Meridià de Greenwich. Long E 0° 6' 23"

Lat. N 40° 28' 37".

Fulla catastral núm. 570 (30-22) ALBOCÁ CER.

NOTA 2. Segueix ací el lèxic d'amics masovers de la part alta de l'Alcalatén, que feien diferència entre cingle-penya-segat allargat- i cingla- replà o cornisa en el tall rocós-. El mot cingla amb aquest sentit l'hem trobat en papers del XVIII: "la singla tancà", per exemple, que és un replà dels penya-segats del Gorgonxo Fosc, a les Roques Llisès. El topònim segueix viu.

NOTA 3. A Castelló la baldella és el passador que trava la porta per la part inferior.

NOTA 4. Els treballs de topografia i dibuix són de l'amic Joaquim Arenós i cal agrair-ho.